

Fundacja Psubraty

Lisy 19

29-520 Lisy

Do:

Regionalna Dyrekcja Lasów Państwowych w Białymstoku

Do wiadomości:

Regionalna Dyrekcja Ochrony Środowiska w Olsztynie

Nadleśnictwo Czerwony Dwór

Uwagi do PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO, NADLEŚNICTWO CZERWONY DWÓR

Wszystkie wskazane numery stron odnoszą się do strony pliku PDF, nie liczby znajdującej się w dokumentacji (które się dublują w ramach jednego PDF).

1. Str. 9 „Do głównych problemów ochrony środowiska na tym terenie zaliczono: brak inwentaryzacji przyrodniczych dla części gatunków roślin i zwierząt (w szczególności z Załącznika I II DS i DP), brak planu ochrony rezerwatów oraz niedostosowanie zapisów PZO do aktualnego stanu i rozmieszczenia siedlisk.”. Dalej na str. 19 czytamy, że „Dla gatunków zwierząt występujących na terenie nadleśnictwa, dla których brak danych przestrzennych, przeprowadzono analizy eksperckie polegające na ocenie wpływu zapisów PUL na potencjalne siedliska (optymalne) gatunków zwierząt”. Zapis ten sugeruje, że nie potrzebne są w procedurach ocen oddziaływania na środowisko żadne inwentaryzacje i monitoringi siedlisk! Że wystarczy je zastąpić hipotetycznymi analizami. Dokumentacja (podobnie jak w elaboracie) wyraźnie wskazuje zatem, że brak jest aktualnych informacji między innymi o sytuacji gatunków krytycznych dla lokalnej i ogólnopolskiej ornitofauny: *Dendrocopos leucotos*, *Picoides tridactylus*, *Ficedula parva*, *Ficedula albicollis*. Analiza danych wskazuje, że w chwili tworzenia Planu Urządzania Lasu brak jest kompletnych wyników inwentaryzacji bioróżnorodności obszarów Natura 2000, w szczególności rzadkich i chronionych gatunków ptaków i gatunków reliktowych (mchów, porostów, wątrobowców), a co za tym idzie nie spełniono wymogów „odpowiedniej oceny”, o której mowa w art 6(3) dyrektywy siedliskowej. Zgodnie z dyrektywą, wyrażenie zgody na plan, który może istotnie oddziaływać na siedliska przyrodnicze, może nastąpić dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany teren. Brak informacji o obecnym stanie przeprowadzenia inwentaryzacji uniemożliwia podjęcie racjonalnej decyzji w tym zakresie (było już przedmiotem wyroku Trybunału Sprawiedliwości UE). To, że obszary Natura 2000 na terenie nadleśnictwa nie mają zatwierdzonego Planu Zadań Ochronnych jest tylko jednym z czynników wpływających na fakt

braku rozpoznania zasobów przyrodniczych. Nie może też być żadnym usprawiedliwieniem, bo dyrektywa ich nie przewiduje. Nie było też żadnych przeszkód formalnych, aby nadleśnictwo lub RDLP Białostok zleciły odpowiednią inwentaryzację (tak jak zrobiono to w przypadku ptaków szponiastych i *Ciconia nigra*, było to absolutnie słuszne działanie) wszystkich rzadkich i wrażliwych gatunków znajdujących się w SDF PLB280006, co mieści się również w realizacji celów wskazanych w Ustawie o lasach (Art. 7.1). Brak PZO nie zwalnia z obowiązku stosowania bezpośrednio zapisów dyrektyw.

2. Wiele zapisów PUL wskazuje na skopiowanie dużych fragmentów dokumentacji z innych nadleśnictw, szczególnie Nadleśnictwa Pomorze. W oczywisty sposób spowodowało to przeniesienie zapisów nieadekwatnych do lokalnej specyfiki siedlisk i taksonów. Skutkiem tego jest z jednej funkcjonowanie w dokumentacji zapisów, które nie mają przełożenia na rzeczywisty stan przyrody w Nadleśnictwie Czerwony Dwór, z drugiej wyraźny brak oceny oddziaływania na unikalne gatunki Puszczy Boreckiej i Lasów Skaliskich.
3. Istotnym elementem integracji ochrony przyrody z gospodarką leśną jest wyznaczania i trwałe utrzymywanie, w ramach gospodarki leśnej, tzw. powierzchni nie objętych gospodarowaniem, które konsekwentnie nie są użytkowane. Ani projekt PUL ani prognoza oddziaływania na środowisko nie przedstawiają w wystarczająco czytelny sposób sieci takich powierzchni w nadleśnictwie, a w konsekwencji trudno jest ocenić reprezentatywność sieci takich wydzieli. Jest to zagadnienie istotne dla wyrobienia sobie poglądu o oddziaływaniu projektu PUL na środowisko, należy więc uzupełnić tę informację.
4. W tabelach podrozdziału 6.17.2 wiele gatunków zwierząt będących przedmiotem ochrony Obszaru Natura 2000 nie ma wskazanej żadnej oceny oddziaływania, natomiast ocena oddziaływania nawet tych gatunków ptaków, dla których w strefie ochronnej okresowej planowane są zręby zupełne (tj. dla rybołowa, orlika krzykliwego i bociana czarnego) zawsze jest neutralna. Jest to sprzeczne z wiedzą o potrzebach tych gatunków, co szerzej opisujemy w dalszej części dokumentu.
5. Str. 21. Pielęgnowanie drzewostanów może mieć wiele innych negatywnych oddziaływań, szczególnie dla prac związanych z pozyskaniem drewna, wówczas negatywne oddziaływania mogą być w niektórych przypadkach identyczne, jak dla rębni. A zatem znacząco negatywne w przypadku niektórych siedlisk i gatunków. Prace mogą też się wiązać z niszczeniem gniazd lub płoszeniem ptaków i utratą lęgów.
6. Str. 22. Rębnie II, III i IV. Możliwe oddziaływanie negatywne nie zależy tylko od terminu realizacji, ale również np. typów siedlisk i gatunków. Oddziaływanie negatywne może też dotyczyć:
 - a. wpływu prac gospodarczych na stan gleby i stosunki wodne
 - b. niszczenia gniazd
 - c. płoszenia zwierząt (co może prowadzić do strat lęgów i innych negatywnych oddziaływań)
 - d. braku należytej inwentaryzacji i rozpoznania przed dokonaniem prac
7. Str. 22. Składy gatunkowe upraw. Oddziaływanie negatywne również w przypadku stosowania gatunków inwazyjnych lub obcych geograficznie, jak np. modrzew europejski.
8. Wnioskujemy o zaprzestanie cięć na terenie Obszaru Natura 2000 Ostoja Borecka i Natura 2000 Niecka Skaliska w starodrzewach. Zwracamy uwagę na konieczność zaprzestania spadku udziału starodrzewów w lasach Nadleśnictwa Czerwony Dwór. Na str. 40 autorzy Prognozy Oddziaływania na Środowisko (zwanej dalej Prognozą) zauważają, że: „Całkowita

powierzchnia starodrzewów na terenie nadleśnictwa wynosi 1036,77 ha. Dodatkowo, występuje tu również 1359,47 ha drzewostanów o strukturze KO i KDO. Są to drzewostany także starszych klas wieku, w których rozpoczął się już proces przebudowy rębniami złożonymi. **Pod względem bogactwa przyrodniczego niewiele ustępują one starodrzewom.**” W związku z powyższym wnioskujemy o zachowanie najcenniejszych z lasów KO o KDO lasów dla przyszłych pokoleń i przyrody. Najpilniej należy odstąpić od przebudowy drzewostanów KO i KDO w Ostoji Boreckiej, gdzie gatunkiem dominującym jest dąb (89ha- łącznie dla nadl.), olsza (123ha- łącznie dla nadl.) i lipa (23ha- łącznie dla nadl.). Na terenie Niecki Skaliskiej wnioskujemy o odstąpienie od dalszej przebudowy KO i KDO na terenach siedliska 91D0 (Bory i lasy bagienne).

9. Podrozdział 5.2.6 Martwe drewno

Zasoby martwego drewna są na obszarze Nadleśnictwa Czerwony Dwór niższe niż średnia RDLP Białystok. Zasoby te są niewystarczające w stosunku do potrzeb, co nie dziwi, w sytuacji planowania tak wielkiego pozyskania użytków przygodnych.

10. Na str. 53 pominięto gminę Banie Mazurskie, w obrębie której leży spora część obszaru Natura 2000 Ostoja Borecka.

11. Wnioskujemy o pozostawianie wszystkich drzew o wymiarach pomnikowych w Puszczy Boreckiej jako drzew biocenotycznych. Na str. 56 autorzy sami zauważają, że problemem jest często brak informacji o zamieszczeniu drzewa pomnikowego w rejestrze. Takie drzewa w Puszczy Boreckiej są unikatami i pozostawienie ich nie grozi utratą trwałości i ciągłości lasu.

12. W dokumentach planu używane są wyrażenia „może potencjalnie występować” w odniesieniu do gatunków zinwentaryzowanych przez oficjalne monitoringi środowiska, „Część z wymienionych gatunków nie posiada zainwentaryzowanej wielkości populacji ani lokalizacji stanowisk, w związku z tym, ich występowanie na przedmiotowym terenie należy uznać za potencjalne.” Str. 57. Wyrażenie to pojawia się również na innych stronach Prognozy. Nie zgadzamy się na takie zapisy, ponieważ w naszej ocenie jest to umniejszanie roli Państwowych Monitoringu Środowiska, RDOŚ, GIOŚ i innych służb ochrony środowiska oraz indywidualnych, kompetentnych przyrodników i naukowców, uzupełniających te dane w celu uzupełnienia braków wiedzy instytucji.

13. W podrozdziale 5.7. *Istniejące problemy ochrony przyrody istotne z punktu widzenia realizacji Planu*, autorzy wskazują jako jeden z problemów: „*presja środowisk ekologicznych na zaniechanie na znacznej części drzewostanów nadleśnictwa wszelkich zabiegów związanych z pozyskaniem, co nie jest korzystne dla niektórych przedmiotów ochrony w obszarze Natura 2000 oraz niektórych gatunków chronionych*”. Uważamy, że jest to nieprawdziwy opis tego czym zajmuje się strona społeczna na terenie Nadleśnictwa Czerwony Dwór, ponieważ konsultujemy wszelkie wnioski z naukowcami i przyrodnikami tak aby w szczególności działania te przyczyniły się do poprawy przedmiotów ochrony w obszarach Natura 2000.

Równocześnie zauważamy, że to samo zdanie pojawiło się również w Prognozie Oddziaływania na Środowisko do PUL Nadleśnictwa Pomorze, przedłożonego do konsultacji społecznych na stronie 68, dlatego przypuszczamy, że w naszej Prognozie Oddziaływania na Środowisko PUL Nadl. Czerwonego Dworu zdanie to znalazło się pomyłkowo.

14. Uwagi do Tabeli 17, str. 79-91 Przewidywany wpływ planowanych czynności gospodarczych na chronione gatunki roślin i grzybów

Porosty:

Thelotrema lepadinum - W 4 z 29 wydzieleni, w których występuje utworzono strefy ochronne. W pozostałych wydzieleniach należy postępować, jak w przypadku ochrony strefowej, w promieniu do 50 m od stanowiska unikać prac gospodarczych powodujących istotne zmiany warunków świetlnych w drzewostanie. W PUL opisano, że została zaplanowana rębna złożona w wydzieleniu 01-07-1-06-156-f-00. Zalecenia zapisane w PUL, żeby w miejscu występowania gatunku należy pozostawić kępę ekologiczną są właściwe, ale trzeba uściślić, że miejsca występowania tego gatunku muszą znajdować się co najmniej 50m od granic kępy ekologicznej (czyli analogicznie jak opisano postępowanie z *Lobaria pulmonaria*).

Cetrelia ssp. – opisano, iż „Stanowisko wątpliwe, określone do rodzaju, niemniej jedynym gatunkiem z tego rodzaju mogącym występować na terenie Nadleśnictwa Czerwony Dwór jest nibyślucnik wątpliwy *Cetrelia olivetorum*.”

Nie jest prawdą, jakoby na terenie Nadleśnictwa jedynym gatunkiem z rodzaju *Cetrelia*, który może tu występować, jest *C. olivetorum*. W jednej z bardzo ważnych prac opisujących walory lasów Puszczy Boreckiej, w tym Nadleśnictwa Czerwony Dwór (Zalewska A., Duriasz J., Szymczyk R., Dynowski P. 2011. Wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej do powiększenia rezerwatu przyrody „Borki” w Puszczy Boreckiej. Raport z projektu wykonanego na zlecenie Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie, Olsztyn, mscr., ss. 130.), oprócz w/w gatunku wymienia się jeszcze:

- *C. monachorum* (odszukany m. in. w wydzieleniu 206b I. Rogonie)
- *C. cetrarioides*

Gatunki z rodzaju *Cetrelia* są wymienione jako wskaźniki lasów pierwotnych, które zgodnie z Ustawą o lasach (rozdz. 2 Art.7, p. 1. 1, 2) winny podlegać szczególnej ochronie. Należą do tzw. gatunków stenotopowych o bardzo wąskiej skali ekologicznej i tolerancji na zmiany warunków świetlnych i wilgotnościowych. Dlatego wszędzie tam, gdzie występują, należy zachować te warunki, a więc nie tylko sam forofit, ale bufor ochronny wokół niego. Wobec tak małych populacji nie można stosować odstępstw od zakazów dotyczących ochrony gatunkowej wynikających z Ustawy o ochronie przyrody, bowiem odstępstwa te mogą być stosowane tylko wówczas, gdy:

- brak jest rozwiązań alternatywnych
- nie są szkodliwe dla zachowania we właściwym stanie ochrony dziko występujących populacji chronionych gatunków roślin lub grzybów.

Z całą pewnością jest duże ryzyko zaniku gatunku na stanowisku po zmianie warunków fitoklimatycznych wskutek wykonania zabiegu, a tym samym nie będzie spełniony warunek zachowania we właściwym stanie ochrony dziko występującej populacji chronionego gatunku grzyba (*Cetrelia sp.*).

Mchy:

Antitrichia curtipendula – Autorzy PUL stwierdzają właściwie, że obecność tego mchu świadczy o wysokiej wartości przyrodniczej Puszczy Boreckiej, gdzie go zlokalizowano. „Jego obecność w Puszczy Boreckiej, należy uznać za czynnik świadczący o wysokiej wartości przyrodniczej tut. lasów. Biorąc to pod uwagę przy prowadzeniu zabiegów gospodarczych należy bezwzględnie zachowywać forofit, a także unikać prac powodujących istotne zmiany warunków świetlnych w bezpośrednim sąsiedztwie stanowisk. W cięciach rębnych pozostawić kępy starodrzewu wokół forofitu”. Konieczne jest doprecyzowanie w PUL jakiej wielkości mają być te kępy, ponieważ zmiana warunków świetlnych może bardzo znacząco

zagrozić jeżolistowi. Nasze zalecenia to: „Dla jego skutecznej ochrony zalecane jest tworzenie buforowych stref wokół zasiedlonych drzew o promieniu co najmniej 50-100 m.”. Puszcza Borecka jest zapewne najważniejszą jego ostoją w kraju.

Dicranum viride – Jest to gatunek naturowy z załącznika II, będący pod ochroną ścisłą i znajdujący się w Polskiej Czerwonej Księdze. w PUL nie zaplanowano rębni ani pielęgnacji drzewostanów. Jednak podczas potencjalnych prac przygodnych należy tworzyć buforowych stref ochronnych o promieniu 100m wokół jego stanowisk (Roberge i in. 2011.).

Dicranum scoparium – jest objęty ochroną częściową. Zaplanowano rębnie złożone w dwóch wydzieleniach, w których występuje. Należy więc prowadzić prace rębne w tych wydzieleniach, po identyfikacji tych gatunków w terenie i omijając je, w celu nieuszkodzenia.

Neckera pennata – zaplanowano aż 23 wydzielania z pielęgnacją zabiegów i 6 rębni złożonych z tym mchem. W PUL napisano o konieczności pozostawienia kęp starodrzewu wokół forofitu, jednak nie napisano jakiego promienia mają być te kępy. Rekomendujemy pozostawianie kęp o promieniu 50m.

Neckera complanata – zaplanowano 16 wydzieleni z pielęgnacją i 7 z rębnią złożoną. W PUL napisano o konieczności pozostawianiu drzew zasiedlonych podczas zabiegów. Jest to jednak niewystarczające, ponieważ *Neckera* jest wrażliwa na zmiany warunków świetlnych i mikroklimatycznych. Równocześnie zwracamy uwagę, że *Neckera complanata* jest gat. o ochronie częściowej i jest to również gatunek wskaźnikowy lasów naturalnych. Zazwyczaj na drzewach, na których występuje rosną również inne gatunki chronionych roślin i grzybów. Rekomendujemy pozostawianie kęp o promieniu 50m w wydzieleniach z rębnią złożoną.

Ulota crispa – zaplanowano 7 wydzieleni z czynnościami pielęgnacji drzewostanów i 4 wydzielania z rębnią złożoną. Zalecenia z PUL to pozostawianie drzewa zasiedlonego jako drzewa ekologicznego podczas zabiegów. Jednakże takie zalecenia nie jest wystarczające. Po zmianie czynników świetlnych i wilgotnościowych mech prawdopodobnie obumrze. Należy zostawić wszystkie drzewa ze stanowiskami wraz z otoczeniem, tak aby nie zmieniły się warunki świetlne i mikroklimatyczne. Na pniach, gdzie występuje ten łatwy do rozpoznania mech, mogą występować też inne porosty i mchy będące pod ochroną.

Anomodon longifolius – w PUL zaplanowano 2 wydzielania z pielęgnacją drzew i 2 wydzielania z rębnią złożoną. Zalecenia z PUL to pozostawianie drzewa zasiedlonego jako drzewa ekologicznego podczas zabiegów. Jednakże takie zalecenia nie jest wystarczające. Po zmianie czynników świetlnych i wilgotnościowych mech prawdopodobnie obumrze. Dlatego zalecamy pozostawienie kęp wokół drzew zasiedlonych o promieniu 50m.

Anomodon viticulosus – zaplanowano w PUL jedno wydzielanie z pielęgnacją drzewostanów. Zalecenia z PUL to pozostawianie drzewa zasiedlonego jako drzewa ekologicznego podczas zabiegów. Jednakże takie zalecenia nie jest wystarczające. Po zmianie czynników świetlnych i wilgotnościowych mech prawdopodobnie obumrze. Dlatego zalecamy pozostawienie kęp wokół drzew zasiedlonych o promieniu 50m.

Homalia trichomanoides – jest to mech pod ochroną częściową, będący też wskaźnikiem lasów pierwotnych, rosnący na pniach drzew. Zaplanowano w PUL aż 10 wydzieleni z rębnią złożoną, na których występuje gładysz. Należy zostawić wszystkie drzewa ze stanowiskami wraz z otoczeniem, tak aby nie zmieniły się warunki świetlne i

mikroklimatyczne. Na pniach, gdzie występuje ten łatwy do rozpoznania mech, mogą występować też inne porosty i mchy będące pod ochroną.

Hylocomium splendens – wyznaczono aż 5 wydzieleni z odnowieniami i 3 wydzielenia z rębiami zupełnymi, gdzie znajdują się stanowiska tego gatunku. Gajnik lśniący jest pod ochroną częściową i jego występowanie świadczy o dobrze wykształconej warstwie mchów i innych gatunków runa. Jeśli odnowienia dotyczą powierzchni pozrębowej, należy przeprowadzać je w miejscach, gdzie gajnik występuje, bez zabiegów niszczących runo, jak np. agromelioracje. Jeśli „odnowienia” odnoszą się do przeprowadzenia zrębu i następnie zasadzeń, należy zabezpieczyć w każdym z tych wydzieleni dobrze rozwinięte płyty tego mchu i wyznaczyć w takim miejscu kępę ekologiczną lub wokół niego pozostawić drzewa „E”, aby *Hylocomium splendens* mogło się z tych miejsc rozprzestrzeniać w kolejnych latach rośnięcia lasu.

Eurhynchium angustirete – To mech objęty ochroną częściową, porastający pnie drzew. Dlatego naszym zdaniem nie można ogólnikowo powiedzieć, tak jak napisano w PUL, że jest to „Gatunek, którego wymagania nie kolidują w większym stopniu z gospodarką leśną.” Zaplanowano 3 wydzielenia z rębiami złożonymi. Należy zidentyfikować miejsca, gdzie dziubkowiec występuje i pozostawić te drzewa wraz z otoczeniem, tak aby nie zmienić warunków świetlnych.

Rhytidiadelphus triquetrus – zaplanowano 1 wydzielenie z rębnią złożoną. Prace rębne mogą zniszczyć runo, gdzie ten gatunek objęty ochroną częściową występuje. Dlatego należy je prowadzić z ostrożnością, po zidentyfikowaniu miejsc w których są jego stanowiska.

Pominięto w PUL gatunki mchów, roślin rzadkich występujących w Puszczy Boreckiej takich jak: *Neckera crispa*, *Hypnum cupressiforme* var. *filiforme*, *Pterigynandrum filiforme*, *Neottia nidus-avis*

Sphagnum palustre – zaplanowano w PUL prace na jednym wydzieleniu „Odnowienie” i na dwóch kolejnych „Rębnie złożone”. Stanowisko tego torfowca, objętego ochroną częściową, z wysokim prawdopodobieństwem może ulec zniszczeniu w trakcie prac „odnowieniowych”, a także jest znacznie zagrożony na wydzieleniach objętych zabiegami rębnymi. Jeśli odnowienia dotyczą powierzchni pozrębowej, należy przeprowadzać je w miejscach, gdzie *Sphagnum* występuje, bez zabiegów niszczących runo, jak np. agromelioracje. Jeśli „odnowienia” odnoszą się do przeprowadzenia zrębu i następnie zasadzeń, to należy zrezygnować z prac odnowieniowych, oraz prac rębnych w terenie, w których *Sphagnum palustre* występuje.

Sphagnum fimbriatum - Jest to rzadki torfowiec, będący pod ochroną częściową. Ze względu na trudną identyfikację i wysokie uwodnienie gleby w których występują wszystkie torfowce, należy zrezygnować z prac rębnych na wydzieleniu, w którym występuje.

Sphagnum girgensohnii - zaplanowano w PUL prace na jednym wydzieleniu „Odnowienie” i na dwóch kolejnych „Rębnie złożone”. Stanowisko tego torfowca, objętego ochroną częściową, z wysokim prawdopodobieństwem może ulec zniszczeniu w trakcie prac „odnowieniowych”, a także jest znacznie zagrożony na wydzieleniach objętych zabiegami rębnymi. Jeśli odnowienia dotyczą powierzchni pozrębowej, należy przeprowadzać je w miejscach, gdzie *Sphagnum* występuje, bez zabiegów niszczących runo, jak np. agromelioracje. Jeśli „odnowienia” odnoszą się do przeprowadzenia zrębu i następnie zasadzeń, należy zrezygnować z prac odnowieniowych, oraz prac rębnych w terenach, w których *Sphagnum girgensohnii* występuje.

Sphagnum fallax, *Sphagnum magellanicum*, *Sphagnum squarrosum* – zaplanowano w PUL prace „Rębnia złożona” na wydzieleniach gdzie występują te torfowce będące pod ochroną częściową. Stanowiska te mogą ulec zniszczeniu w trakcie prac objętych zabiegami rębnymi, między innymi z uwagi na wysokie uwodnienie gruntu, który porastają torfowce. Ze względu na ochronę runa, gleby i wód, należy zrezygnować z prac rębnych w tych częściach lasu, w których występują.

Sphagnum riparium – Jest to rzadki torfowiec, będący pod ochroną częściową. w wydzielaniu w którym się znajduje zaplanowano rębnię złożoną. Jest to torfowiec o statusie NT na europejskiej czerwonej księdze gatunków zagrożonych. Podobnie jak inne gatunki z rodzaju *Sphagnum* rośnie pod koronami drzew. Dlatego rekomendujemy zaniechanie rębni w tym wydzielaniu, w którym występuje, ponieważ prace rębne doprowadzą do uszkodzeń runa i zmiany poziomu wód gruntowych. Ze względu na trudną identyfikację i wysokie uwodnienie gleby w których występują wszystkie torfowce, należy zrezygnować z prac rębnych na wydzielaniu, w którym występuje.

Thuidium delicatulum, *Thuidium tamariscinum* – te gatunki mchów objęte są ochroną częściową. Zaplanowano po 2 wydzielania z rębniami złożonymi, w których występują te tujowce. Należy w trakcie zabiegów rębnych postępować omijając stanowiska tych gatunków.

Wątrobowce:

Trichocolea tomentella – Zaplanowano 2 wydzielania z rębnią złożoną ze stanowiskami tego wątrobowca o statusie NT i ochronie częściowej. Należy przed przystąpieniem do prac zlokalizować stanowisko, oznaczyć je i zrezygnować z zabiegów na tym terenie, zwłaszcza że w PUL napisano iż „Gatunek stosunkowo rzadki, rośnie na źródłiskach, wysiękach, na rozmokłym humusie”. Jest to więc gatunek rosnący w cennych, wilgotnych fragmentach lasu, o zniszczenie których łatwo podczas prac rębnych.

Plagiochila asplenoides - zaplanowano aż 3 wydzielania w których mają być rębnie złożone z tym chronionym wątrobowcem. Poza statusem ochrony, skosatka zanokcicowata jest również wskaźnikiem lasów pierwotnych. Dlatego wnioskujemy o nieprzeprowadzenie prac rębnych na tych wydzielaniach w miejscu wokół stanowiska tego wątrobowca. Jest on wrażliwy na zmianę warunków świetlnych, dlatego należy zostawić wokół stanowisk bufor 50m.

Rośliny naczyniowe:

Lycopodium annotinum – W PUL zaplanowano zabiegi pielęgnacji drzewostanów na 26 wydzielaniach na których występuje widłak jałowcowaty, odnowienia na 2 wydzielaniach, rębnie zupełne na 1 wydzielaniu i rębnie złożone na 4 wydzielaniach. Autorzy PUL zapisali: „Gatunek niezagrożony, którego wymagania nie kolidują w większym stopniu z gospodarką leśną”. Stwierdzenie to nie jest prawdziwe, ponieważ zrąb lub inne odstonięcia na światło, będą prowadzić do zaniku lub znacznego ograniczenia liczebności tego gatunku.

Jeśli odnowienia przedstawione w tabeli dotyczą powierzchni pozrębowej, należy przeprowadzać je w miejscach, gdzie występuje, bez zabiegów niszczących runo, jak np. agromelioracje. Jeśli „odnowienia” odnoszą się do przeprowadzenia zrębu i następnie zasądzeń, należy zrezygnować ze zrębu w miejscu, w którym występuje i pozostawić tam kępę ekologiczną, aby *Lycopodium* mogło się rozprzestrzeniać.

Daphne mezereum – w PUL zaplanowano działania na wielu wydzieleniach, na których znajduje się wawrzynek wilczełyko, (50 wydzielen z pielęgnowaniem drzewostanów i 10 wydzielen z rębiami złożonymi). Na terenie nadleśnictwa znajdują się bardzo okazałe krzewy wawrznika (nawet około 1,5 m średnicy, 1m wysokości) i przeprowadzanie zabiegów pielęgnacyjnych bez ich rozpoznania może skutkować wycięciem tych właśnie krzewów. Dlatego należy przez zabiegami przeprowadzić wizję lokalną na tych wydzieleniach w końcu marca lub na początku kwietnia, kiedy wawrzynek wilczełyko pokryty jest różowymi kwiatami i bardzo łatwo go wtedy rozpoznać. Należy wtedy oznaczyć kępę w sposób widoczny, że kiedy przyjdzie czas zabiegów, krzew nie zostanie zniszczony.

Ledum palustre – zaplanowano w 4 wydzieleniach, w których występuje. Zwracamy jednak uwagę, że siedliska w których występuje bagno zwyczajne to dobrze zachowane torfowiska. Dlatego należy zaniechać w nich wszelkich zabiegów pielęgnacyjnych, ponieważ w przyszłości nie należy wiązać planów z przeprowadzaniem na tych wydzieleniach rębni

Bazzania trilobata – zaplanowano w 1 wydzielaniu rębnią złożoną. Biczycza trójwrębna jest rośliną pod częściową ochroną. *Bazzania* jest wskaźnikiem lasów naturalnych. Występuje w świerczynach na torfach, w których nie powinno się prowadzić żadnych prac. Prace polegające na rębni prawdopodobnie zniszczą jej stanowisko i stanowiska innych cennych roślin występujących w jej sąsiedztwie. Należy wykluczyć to miejsce z prac rębnych, tak aby nie zniszczyć runa, gdzie występuje ten chroniony wątrobowiec.

Menyanthes trifoliata – zaplanowano 2 rębnie złożone w wydzieleniach gdzie występuje ta roślina objęta ochroną częściową. Należy zidentyfikować stanowisko i prowadzić prace omijając stanowisko występowania bobrka trójlistkowego.

Matteucia struthiopteris – zaznaczono 1 wydzielenie z rębnią złożoną. Jest to gatunek objęty ochroną częściową, na terenie północno-wschodniej Polski jest bardzo rzadki. Należy zidentyfikować te stanowiska przed przystąpieniem do prac w wydzielaniu i pozostawić ten płat bez prac rębnych.

Platanthera chlorantha - Zaplanowano jedno wydzielenie z rębnią złożoną z tym objętym ochroną częściową storczykiem. Podkolan zielonawy rośnie głównie w siedliskach wilgotnych, dlatego jakiegokolwiek prace rębne czy pielęgnacyjne na tych terenach zagrażają zniszczeniu runa. Należy zidentyfikować stanowiska i omijać je przy prowadzeniu prac. Ewentualne zabiegi należy prowadzić w okresie występowania mrozów. Zapis pojawiający się w PUL, aby „Zabiegi, gdzie jest to możliwe, należy wykonać w okresie zimowym w celu uniknięcia fizycznego zniszczenia stanowisk” jest niewystarczający z uwagi na ostatnio występujące ciepłe zimy bez pokrywy śnieżnej. Ponadto autorzy PUL zapisali, że podkolan zielonawy „preferuje widne lasy liściaste i mieszane różnego typu oraz ich obrzeża”.

Platanthera bifolia - Zaplanowano jedno wydzielenie z rębnią złożoną z tym objętym ochroną częściową storczykiem. Podkolan biały rośnie głównie w siedliskach wilgotnych, dlatego jakiegokolwiek prace rębne czy pielęgnacyjne na tych terenach zagrażają zniszczeniu runa. Należy zidentyfikować stanowiska i omijać je przy prowadzeniu prac. Ewentualne zabiegi należy prowadzić w okresie występowania mrozów. Zapis pojawiający się w PUL, aby „Zabiegi, gdzie jest to możliwe, należy wykonać w okresie zimowym w celu uniknięcia fizycznego zniszczenia stanowisk” jest niewystarczający z uwagi na ostatnio występujące ciepłe zimy bez pokrywy śnieżnej. Ponadto autorzy PUL zapisali, że podkolan biały „preferuje widne lasy liściaste i mieszane różnego typu oraz ich obrzeża”. Z inwentaryzacji

przyrodniczych wykonywanych przez P. Dzierżę wynika, że stanowiska tego storczyka są bardzo licznie rozmieszczone w borach bagiennych w Lasach Skaliskich.

Ogólna uwaga do opisu gatunków w tabeli 17: Nie jest prawdziwe stwierdzenie, że „Gatunek niezagrożony, którego wymagania nie kolidują w większym stopniu z gospodarką leśną”. Każdy gatunek lasu jest potencjalnie zagrożony pracami leśnymi, ponieważ powodują one nagłe zmiany warunków:

- wodnych
- świetlnych
- mikroklimatycznych
- temperaturowych
- glebowych (poprzez nagłe zwiększenie erozji).

15. Tabela nr 18 str. 92-95. Przewidywany wpływ planowanych działań na zwierzęta chronione

Dendrocopos leucotos – W PUL zaplanowano aż 3 rębnie złożone. Konieczne jest dokładniejsze przeanalizowanie konieczności prac w tych trzech wydzieleniach ze względu na istotność populacji *Dendrocopos leucotos* w lasach Puszczy Boreckiej. Jest to niezwykle rzadki dzięcioł, wskaźnik dobrze zachowanych ekosystemów leśnych o charakterze naturalnym. Gatunek starych lasów liściastych, głównie dębowych, jesionowych i olsowych, gniazdujący w dziuplach i żywiący się owadami zbieranymi z drzew. Między innymi dla jego ochrony wyznaczono obszar Natura 2000 Puszcza Borecka. Jego stan jest poważnie zagrożony, a populacja mała. Już w projekcie PZO Puszcza Borecka z 2012 roku określono ją jako „dwukrotnie mniejsza niż 15-20 lat temu”. Zachowanie zanikającej populacji możliwe jest tylko przez uruchomienie procesów renaturalizacji lasów na siedliskach grądowych, łęgowych i olsowych. Zalecane działania (źródło większości zaleceń: projekt PZO Puszcza Borecka):

- użytkowanie drzewostanów kluczowych dla dzięcioła białogrzbietego jedynie poza sezonem lęgowym ptaków (15 III – 15 VII);
- zachowanie w lesie odpowiedniej ilości martwego drewna drzew liściastych, stanowiącej 20–25% drzewostanu, co w przeliczeniu na martwe lub obumierające drzewa wynosi ok. 200 sztuk/ha;
- zachować w lesie martwe drzewa liściaste o pierśnicy ponad 30 cm, niezbędne do wykucia dziupli;
- w starodrzewach liściastych (w wieku powyżej 80 lat) i wszystkich drzewostanach na siedliskach podmokłych zaniechać usuwania martwych i zamierających drzew, pozostawiać również wywroty i wiatrołomy;
- w pozostałych drzewostanach liściastych i mieszanych w czasie zabiegów pielęgnacyjnych pozostawiać zamierające drzewa oraz żywe drzewa z gatunków krótko żyjących (brzoza, osika);
- zachować w obrębie kompleksów leśnych kilkusethektarowe płaty starodrzewu połączone ze sobą siecią korytarzy ekologicznych;
- wprowadzić całkowity zakaz wyrębu martwych i zamierających drzew liściastych na obszarach objętych przestrzenną formą ochrony przyrody.

Wnioskujemy o prowadzenie regularnego monitoringu stanu populacji *D. leucotos*, w cyklach 3-letnich (w tym pierwszy w okresie 2024.03.13-2024.05.05), aby móc oceniać realny wpływ gospodarki leśnej i realizacji PUL na środowisko, zgodnie z ww. wymogami prawa UE i zaleceniami wynikającymi ze standardu FSC. Przypominamy, że ww. projekt PZO Natura 2000 zakładał coroczny monitoring.

Haliaeetus albicilla – W PUL zaplanowano aż 3 rębnie zupełne w wydzieleniach ze stanowiskami bielika. Wskazujemy, że ogromny wpływ na populację bielików ma pozostawianie pewnej części starych lasów jako zabezpieczenie ich potencjalnych miejsc lęgowych, w pasie 500m od otwartych przestrzeni. Dlatego wnioskujemy o zrezygnowanie ze zrębu zupełnego w strefie ochronnej gniazda bielika. Planowanie rębni jest niezrozumiałe, biorąc pod uwagę również zapis Programu Ochrony Środowiska Nadl. Czerwony Dwór, str. 136, gdzie autorzy napisali: „W stosunku do ptaków szponiastych oraz ptaków budujących duże i łatwe do zlokalizowania gniazda zaleca się niestosowanie rębni zupełnych (przy dopuszczeniu rębni gniazdowych, stopniowych i przerębnowych) w istniejących strefach ochrony okresowej oraz pozostawianie w nich drzew nadających się do założenia gniazd”.

Dla porównania: średni wiek drzewa gniazdowego bielika w Puszczy Augustowskiej wynosi 164 lat, bociana czarnego 157 lat, dzięcioła czarnego 159 lat, zagęszczenie dziupli znacznie wzrasta w lasach starszych niż 130 lat. Włochatka preferuje drzewostany 100+. Dlatego wnioskujemy o wyłączenie z użytkowania rębego powyżej 80 lat olchy jako drzewostanów zachowawczych w rewirze tych ptaków, z ewentualnym dopuszczeniem możliwości użytkowania ich rębni V (przerębowa).

Źródła: Zawadzki G., Zawadzka D., Sołtys A., Drozdowski S. 2020. Nest sites selection by the white-tailed eagle and black stork – implications for conservation practice. *Forest Ecosystems* 7: 59

<https://forestecosyst.springeropen.com/articles/10.1186/s40663-020-00271-y>

Zawadzka D., Drozdowski S., Zawadzki G., Zawadzki J. 2016. The availability of cavity trees along an age gradient in fresh pine forest. *Silva Fennica* 50 article 3 id 1441.13p.

<https://www.silvafennica.fi/article/1441>

Tabela 18. Przewidywany wpływ planowanych działań na zwierzęta chronione

Ciconia nigra – W PUL zaplanowano aż 2 wydzielenia z odnowieniami i 3 wydzielenia z rębniami złożonymi. Wskazujemy, że bocian czarny potrzebuje przestrzeni starego lasu w pasie 500m od gniazda. Jeśli odnowienia dotyczą powierzchni pozrębowej, należy przeprowadzać je bez zabiegów niszczących runo, jak np. agromelioracje, aby nie zaburzać stosunków wodnych i nie zmniejszyć potencjalnej bazy pokarmowej bociana czarnego. Jeśli „odnowienia” odnoszą się do przeprowadzenia zrębu i następnie zasadzeń, wnioskujemy o rezygnację z prac rębnych tworzących otwarte przestrzenie w obrębie strefy ochronnej oraz o pozostawianie starych drzew liściastych – w szczególności dębów.

Milvus milvus, *Clanga pomarina* – W PUL zaplanowane są rębnie złożone w wydzieleniach, w których występują kania ruda i orlik krzykliwy. Wnioskujemy o pozostawianie silnych, starych drzew w trakcie prac rębnych, tak, aby ptaki mogły odbudować swoje gniazda w tym samym rewirze w przypadku zniszczenia.

16. W Tabeli 32. Przewidywany wpływ planowanych działań na ptaki stanowiące przedmiot ochrony w obszarze PLB280006 Puszcza Borecka, ze str. 124 oraz Tabela 35 ze str. 131

Wynika jednoznacznie, że Nadleśnictwo Czerwony Dwór nie prowadziło działań monitoringowych. Nie skompletowano wystarczających danych, które pozwoliłyby na rzetelną

ocenę populacji ptaków. Przykładowo gągoł został stwierdzony jedynie na 1 stanowisku w Puszczy Boreckiej, a żurawie jedynie na 17 w Lasach Skaliskich.

17. Tabela nr 19 Wpływ działań na chronione gatunki zwierząt (...). Wnioskujemy, aby uwagę „Prowadzenie działań wokół zbiorników wodnych w okresie zimowym, pozostawianie ekotonów” zastąpić: „Prowadzenie działań wokół zbiorników wodnych **w okresie ujemnych temperatur**, pozostawianie ekotonów”.

18. Uwagi do podrozdziału 6.9 Oddziaływanie na krajobraz.

Autorzy PUL wskazują, że ocena jakości krajobrazu jest silnie subiektywna. Nie jest silnie subiektywna, aż 78-95% ankietowanych preferuje dojrzały las wysoki. Z pewnością teren po zrębie zupełnym, na którym kontrastuje odsłonięta, naga gleba z mszystym runem lasu (nawet gospodarczego) będzie przykuwała uwagę i wywoływała negatywne reakcje. Takie są też wyniki badań opinii turystów wśród lokalnych agroturystyk: odsłonięte obszary po zrębach wzdłuż ścieżek i szlaków pieszych i rowerowych są najczęściej wymienianym negatywnym doświadczeniem przez turystów. Zmieniają się oczekiwania społeczne – odwiedzający kompleksy leśne preferują lasy dojrzałe. Gołos P.2018. Społeczne i ekonomiczne aspekty pozaprodukcyjnych funkcji lasu i gospodarki leśnej – wyniki badań opinii społecznej. ISBN 978-83-62830-68-8

Dlatego wnioskujemy o odsunięcie prac rębnych od szlaków turystycznych (różnych typów: biegowych, pieszych, ścieżek edukacyjnych) o 50 metrów oraz o zachowanie starych drzew, istotnych dla krajobrazu w miejscach rozstaju dróg (np. w Obrębie Skalisko istnieją niezwykle malownicze drzewa przy słupkach granicznych), tablicach informacyjnych i innych miejscach ważnych dla krajobrazu.

Zwracamy uwagę, że ten problem pojawia się również w prasie branżowej, np. tekst w *Las Polski*, 24/2020, Kwiatkowski M., „Malowniczość się zgubiła”, gdzie autor pisze: „Ze względu m.in. na estetykę i ochronę krajobrazu polecono wprowadzać ekotony i „pozostawiać na zrębach grupy i kępy drzew domieszkowych” oraz „unikać prostych linii zrębowych” już nie tylko w drzewostanach „rekreacyjnych”, ale także w trakcie każdej rębni zupełnej. Odtworzone i „właściwie zagospodarowane łąki śródleśne” miały stanowić nie tylko „bazę żerową dla zwierzyny”, ale także wpływać na estetykę lasu.

19. Uwagi do podrozdziału 6.10. Oddziaływanie na klimat

Zwracamy uwagę, że z badań wynika, że negatywne skutki zmian klimatu w lasach kumulują się wraz z wielkością wyrębów: Hofmeistera, Hošekb, Brabeca, Střalková, Mýlovád, Boudaa, Pettita, Rydvala, Svoboda.2019. Microclimate edge effect in small fragments of temperate forests in the context of climate change *Forest Ecology and Management* 448 (2019) 48–56 Dlatego w nowych warunkach klimatycznych rekomenduje się zmniejszenie powierzchni rębni oraz zmniejszanie intensyfikacji pozyskania.

20. Uwagi do Tab. 26 Orientacyjny skład gatunkowy odnowień w nawiązaniu do typów i wariantów siedlisk przyrodniczych Natura 2000, ze strony nr 107 (zostały już opisane w uwagach do Elaboratu):

- a. We wszystkich **grądach** ograniczenie procentowe świerka na korzyść brzozy, dębu, lipy.

- b. W **grądzie miodnikowym** (Melitti-Carpinetum) błędnie wpisano aż 30% sosny. Należy zmniejszyć udział sosny do 10% i sadzić więcej Gb i Lp. Świerk wyłączyć do oddzielnej grupy i oznaczyć jako max 5%, to gatunek zacieniający, a to jest postać grądu nawiązująca do świetlistych dąbrów, dno lasu powinno być dobrze prześwietlone.
 - c. W **grądzie trzcinnikowym** (Tilio-Carpinetum calamagrostietosum) skład określono na: sosna 20%, świerk 30%. Wskazana redukcja do łącznie 40%.
 - d. **Borealna świerczyna na torfie** (Sphagno girgensohnii-Piceetum): w warunkach naturalnych sosna jest gatunkiem nieodnawiającym się w tym zbiorowisku – usunięcie ze składu w typach borowych. Zwiększenie udziału świerka i zmniejszenie sosny do roli domieszki. Ew. zwiększenie udziału olszy i brzozy.
 - e. **91F0**. Olcha najwyżej w domieszce, drzewostan powinien być dębowo-jesionowo-wiązowy. To las o charakterze świetlistym i należy zrezygnować z gatunków zacieniających na rzecz np. rodziny Rosaceae (czeremcha, jabłoń).
21. Uwagi do Tabeli nr 27 Drzewostany zaprojektowane do użytkowania rębnią Ib na siedliskach 9170 i 91E0 określonych w projekcie PZO Ostoja Borecka PLH280016 z 2013 r.
- Wymieniono tu aż 11 wydzielen. Według autorów argumentem za prowadzeniem rębni Ib ma być:
- „w runie brak gat. dla siedliska przyrodn.”
- W takich przypadkach najlepiej byłoby przedstawić listę gatunków lub zdjęcia fitosocjologiczne. Konieczne jest także prowadzenie monitoringu w odpowiedniej porze roku (np. w kwietniu w siedliskach grądowych, celem wykrycia geofitów)
- Niezrozumiałe są również opisy „40% grzyby, przebudowa”, czy „pow. nie tworzy wydzielenia”. Czy z prac terenowych zmieniających klasyfikacje tych wydzielen powstała dokumentacja? Lista gatunków poszczególnych pięter? Zapisy absolutnie nie pozwalają na podjęcie decyzji o rębni Ib.
22. Tabela nr 30 Przewidywany wpływ planowanych działań na siedliska przyrodnicze stanowiące przedmiot ochrony w obszarze PLH280016 Ostoja Borecka, str 116- Z uwagi na ciepłe zimy należy zmienić zapisy: „Zabiegi pozyskaniowe, jeżeli to możliwe, wykonywać w okresie zimowym przy pokrywie śnieżnej z wykorzystaniem szlaków zrywkowych.” na zapis: „Zabiegi pozyskaniowe, wykonywać **w okresie przeważających ujemnych temperatur** przy pokrywie śnieżnej z wykorzystaniem szlaków zrywkowych.”
23. Uwaga do Tabeli nr 38, str. 139:
- Dla granicznika płucnika i puchlinki ząbkowanej bez ustanowionych stref, autorzy PUL zaproponowali, aby „Każde znane stanowisko oznaczyć w terenie – koło o średnicy ok. 10 cm namalowana zieloną farbą na wysokości wzroku, na pniu drzewa ze stanowiskiem epifitu”. Wnioskujemy, aby zmniejszyć średnicę tych oznaczeń - znak kropki 5 cm średnicy i wprowadzić dwa kolory: białą farbą dla puchlinek i zieloną dla granicznika płucnika. Takie oznakowanie istnieje już w sąsiednim Nadleśnictwie Borki, jest widoczne, ale dyskretne na tyle, że nie pogarsza krajobrazu.
24. Generalna uwaga: wnioskiem wynikającym z niniejszej Prognozy jest stwierdzenie, że projekt Planu Urządzenia Lasu Nadleśnictwa Czerwony Dwór nie wpływa negatywnie na środowisko, w tym również na cele ochrony i integralność obszarów Natura 2000 występujących na obszarze realizacji Planu. Realizacja projektu Planu nie spowoduje również negatywnego transgranicznego oddziaływania na środowisko.
- Zauważamy, że wszystkie składowe PUL, Program ochrony przyrody jak i Prognozę oddziaływania na środowisko sporządza ten sam podmiot. Nie można więc się spodziewać, że

wykonawca sporządzi go w sposób, z którego będzie wynikać negatywny wpływ na środowisko zabiegów gospodarczych.

25. Inne uwagi:

W związku ze zmieniającą się sytuacją klimatyczną i prawną w Europie, w naszej ocenie należy uzupełnić dokumenty PUL o następujące punkty w celu lepszego zachowania najwartościowszych fragmentów przyrodniczych:

- wytypowanie drzewostanów kwalifikujących się do Euro-ochrony w ramach Europejskiej Strategii Ochrony Bioróżnorodności:
- wytypowanie drzewostanów o charakterze pierwotnym,
- wytypowanie starodrzewów,
- wytypowanie drzewostanów, w których zachodzą procesy naturalne również drzewostany dojrzałe z dużym udziałem gatunków pionierskich, co przekłada się na duże zasoby martwego drewna, obecność w takich miejscach gatunków zależnych od martwego drewna,
- wytypowanie stanowisk chronionych i zagrożonych gatunków roślin i zwierząt
- wytypowanie carbon-rich ecosystems, ekosystemy kluczowe dla sekwestracji węgla i wody, czyli lasy podmokłe na siedliskach organicznych (olsy, bory, łęgi)

Autorzy opracowania: Barbara Grzebulska, Andrzej Sulej, Adam Bohdan, Paulina Dzieża, Przemysław Gumułka.